

BALOGH BALÁZS – FÜLEMILE ÁGNES

EGY KAPUFARAGÓ SZÉKELY PENNSYLVANIÁBAN

Ezzel a konkrét esettanulmánnyal az utóbbi évtizedek székelykapu-állításának egy újabb elterjedési területére szeretnénk ráirányítani a figyelmet. A nevezett példák mindegyike egy az 1980-as években az USA-ba menekültként kivándorolt „furfangos” székely ezermester keze alól került ki, református egyházi megrendelésre. A témával tisztelgünk a hatvanadik születésnapját ünneplő Pozsony Ferenc előtt, aki 2011 júniusában *Székelykapuk szimbolikus mezőnyben* című székfoglaló előadásával az MTA külső tagságát nyerte el.

Itt most nem tartjuk szükségesnek, hogy a székelykapuk, fedeles nagykapuk, galambbúgos nagy-, és kiskapukra vonatkozó szerteágazó, néprajzi, történeti, nyelvészeti, építészet-, és művészettörténeti irodalmat áttekintsük. Elég, ha Pozsony Ferenc említett székfoglaló előadása tanulmányi formált változatának (Pozsony 2009: 297–301) vagy a témában 2012-ben könyvet publikált Balassa M. Iván *A székelykapu* című monográfiájának irodalomjegyzékére utalunk (Balassa M. 2011: 176–181).

A közkeletű szóval székelykapunak nevezett díszített fedeles nagykapuknak a tradicionális kontextusán túlmutató szimbolizációjának feltárása a székelykapu-kutatásnak fontos kérdésköre. Ennek részeként nemcsak az eredeti elterjedési területén kívüli Kárpát-medencei használatát tárták fel, hanem a történeti Magyarország területén kívül, a migráns újhazákban, diaszpóra magyar környezetben, Európán kívüli helyszíneken állított példákra is felfigyeltek (lásd: Balassa M. 2011: 166; Pozsony 2009: 292, 295 és 297). A Balassa M. Iván könyvében közölt, jelen írásban is tárgyalt ligo-nieri (Pennsylvania) kapu képe Balogh Balázs kutatása révén került be a kötetbe (Balassa M. 2011: 165).

Jelen dolgozat szerzői, az USA-ban különböző ösztöndíjakkal, vagy munkakörökben, 1992 és 2015 között éveket töltöttek el, melynek során számos amerikai magyar közösségben, gyülekezetben, intézményben megfordultak. Balogh Balázs 2006 és 2009 között (részben egy HAESF ösztöndíjnak köszönhetően) szisztematikus gyűjtőmunkát végzett több midwesti (Közép-Nyugat) állam területén (Ohio, Michigan, Pennsylvania,

Indiana, Illinois és West-Virginia) de a keleti part, elsősorban New Jersey területén is jelentős tapasztalatokat szereztek. A székelykapu, mint etnikus szimbólum előfordulására számos közegben felfigyelhetek. Mégis a legekleatásabb példák egy alkotó, Kastal László kezéhez, és egy fontos magyar református egyházi központhoz, a Bethlen Otthonhoz (Bethlen Communities, Ligonier, Pennsylvania), mint megbízóhoz kötődnek, ahonnan a kapuállítás gondolata máshová is eljutott.

Kastal László, aki a Pennsylvania, Ohio, Illinois és Michigan területén fellelhető székelykapukat alkotta, 1949-ben Erdélyben, Székelyföldön, Gyergyószárhegyen született. Kazánfűtőnek tanult és a gyergyószentmiklósi vasöntödében kezdett el dolgozni az 1960-as évek végén. Innen került Székelykeresztúrra, ahol szintén kazánfűtőként dolgozott. Itt ismerkedett meg későbbi feleségével, Mátéfi Erzsébettel, aki 1955-ben született Székelykeresztúron. 1974-ben házasodtak össze. (1. kép) Mátéfi Erzsébet perzsaszőnyegszövőnek készült. Kastal László a tanult szakmája mellett saját kedvtelésére fafaragással és képfestéssel is foglalkozik mind a mai napig. Minden elismeret nélkül, fotó alapján, ügyes kézzel, könyvből festette meg egy-egy ismert festmény másolatát, de saját kompozíciókat is készített. Feleségének egy-egy portréval, tájképpel, csendélettel, kivált virágcsokor képével kedveskedett jeles alkalmakkor. Kapcsolatuknak az is közös lelki nevezőt ad, hogy a művészetek iránt mindketten vonzódnak, lelki szükségletük az alkotás. Erzsike a szőnyegszövés mellett gyakran versekbe önti gondolatait, érzéseit. Házasságukból két lányuk született. Az 1980-as évek elejére, az egyre fojtogatóbb légkörű Ceausescu-időszakban érlelődött meg bennük a kivándorlás szándéka. Kastal László pontosan kitervelte szökését, felkészült rá, hogy az akkori Jugoszlávia felé hagyja el Romániát. Hetekig tartott bujdosolása, a szabadban aludt, a magával hozott elemózsiaival és gyűjtögetésből szerzett élelemmel tengődött, míg kifigyelte a határőrség szolgálati szokásait és végre kalandos módon, nem kis veszélyek árán sikerült átszöknie a határon. Hosszú heteket töltött egy jugoszláv menekülttáborban, majd onnan is megszökött. Civiliek jóindulatú segítségével és a jugoszláv hatóságok szemet hunyó fejbőlintásával felkerült egy Triesztből Milánóba tartó vonatra és sikeresen átjutott Olaszországba, ahol végül egy Róma melletti menekülttáborban várt a letelepedési engedélyre. Kastalné, aki férje menekülésének kimeneteléről sokáig semmit nem tudott, először az olasz menekülttáborból kapott hírt holléte felől.

Kastal László Olaszországban két évig jómódú családoknál szállásért-élelemért és csekély fizetésért házkörűli „mindenes” munkákat végzett. (Nyaraló villa bentlakásos őrzése, kertészkedés, építkezés, szerelés, takarítás stb.) Bár nem szerepelt tervében, végül az Egyesült Államokba sikerült letelepedési engedélyt kapnia, és 1983. július 20-án lépett Amerika földjére. Először három hetet dolgozott egy, a bevándorlók számára fenntartott telepen Marylanden, ahol lőszerládákat szedett szét. Minden USA-ba beengedett menekültnek volt egy ún. szponzora, aki jótállt érte (akár ismeretlenül is), Kastal Lászlónak Farkas Sándor református lelkész volt a segítője, aki Youngstown (Ohio) református gyülekezetében szolgált. Ő vitte el magával Kastal Lászlót Pennsylvániába, a ligonieri magyar református öregotthonba, a Bethlen Otthonba, a lelkészek szokásos szeptemberi éves találkozójára.

A Bethlen Otthont 1921-ben szentelték fel. Eredetileg árvaházként indult, 25 magyar árva gyermekkel. Alapítását a sok bányaszerencsétlenség és acélgyári-ipari baleset következtében apjukat elvesztő magyar református gyerekek gondozása tette szükségesé. Később nemcsak árvaházként, hanem aggmenházként is működött, majd a hetvenes évektől – az amerikai árvagyűi törvények változásával – megszűnt az árvaházi funk-

ciója,¹ és napjainkig egyre inkább erősödik az idősök számára fejlesztett egészségügyi szolgáltató karaktere. Közben az idő múltával az otthon egykori magyar jellege fokozatosan gyengül, a bentlakók, az ápoltak és a személyzet etnikai összetétele is változik, s mára már alig találni közöttük magyar származásút.² Ugyanakkor az észak-amerikai magyar református egyház tulajdonában lévő Bethlen Otthon egyben az egyház működésének fontos központi intézménye, egyik legértékesebb ingatlana is. Falai között rendezettek az egyházi tanácskozások, s a midwesti magyar református egyházak egy jó részének iratanyagát is a ligonier-i archívum őrzi. Az Otthon tereinek egy-egy, központi helyén a magyar etnikus és nemzeti szimbólumok, valamint a magyar reformátusság és az észak-amerikai református egyház attribútumai (zászlók, üvegmozaikok, szoltáridézetek, festmények, dísz tárgyak) jól láthatóan szimbolizálják az intézmény eredetét, tulajdonlását és küldetését.

Kastal László az ideérkezése utáni napokban, 1983 októberében már munkát is kapott a Bethlen Otthonban. Ettől kezdve 16 éven keresztül, 1999-ig a karbantartó részlegnél dolgozott. Napi 8 óra munka mellett, sürgősségi hibaelhárítóként, 24 órás készenlétben volt karbantartó, éjjel-nappal kereshették, ha bármilyen gond adódott az Otthonban. 1983 végén érkezett meg hozzá felesége, Erzsébet, „egy bőrrönddel és a két leánykával”. Kérkezésükkor egyikük sem tudott egy árva szót sem angolul, de szerencsére a református otthon vezetése és bent lakói révén a magyar nyelv iránti barátságos nyitottság segítette őket abban, hogy gond nélkül, fokozatosan tanuljanak angolul és akcentusukat se vesse környezetük a szemükre.

Kastalné Erzsike előbb a mosodában dolgozott, majd átkerült a konyhára mosogatni, később – fokozatosan emelkedve a ranglétrán – főzni kezdett, végül főszakácsként irányította a konyhai munkálatokat. A keresetük ugyan nem volt magas (pontosan fel tudják idézni, hogy mikor mennyi volt a napidíjuk), de nagy könnyebbséget jelentett nekik, hogy a Bethlen Otthon lakást biztosított a számukra, ingyenes volt a fűtés, villany, telefon és vízellátásuk, s emellett a konyháról is kaptak természetbeni juttatásokat. Kastal László, valódi ezermesterként, munkaidő után az akkor kiépülő nyugdíjas falu házainak tetőfedését is vállalta.

Kovács Pál tiszteletes, a Bethlen Otthon akkori, köztisztelőben álló igazgatója,³ aki Kastaléknak munkát és otthon adott, hamar felismerte László sokoldalú tehetségét és különlegesebb megbízatásokkal is ellátta őt. (2. kép) 1985-ben, a saját szolgálati házához vezető kerti út bejáratához egy székelykaput rendelt tőle. Ez volt az első kapu, amit Kastal László életében készített. A Kovács Pálnak készült kapu nemcsak egy privát tér lehatárolását jelentette. Mivel az igazgatói lak a festői fekvésű, város fölött magasodó, fél domboldalt elfoglaló nagyterjedésű telep közepén, az iroda épületekkel szemben állt, ezért a székelykapu lényegében az otthon közepére, szívébe került. Ahogy az Otthon 1921-ben történt alapításakor ültetett fenyősor⁴ szegélyezte út felkapaszkodik a domboldalra,⁵ és beérkezik a központi irodaépület elé, ide került a székelykapu, amely minden látogatónak megragadta a figyelmét.

1 1977-ben, bezárásakor már csak hét árva gyerek volt a 32 helyes árvaház részlegben. Lásd: Közlemény. *ITT-OTT Kalendárium* 1977. 10. évf. 3. szám 45.

2 A Bethlen Otthon alapításáról, felszenteléséről lásd pl. Béky 1970: 28–30.

3 Kovács Pál tiszteletes 2000-ben adta át a Bethlen Otthon igazgatói feladatait Bertalan Imre tiszteletesnek.

4 2013-ban kivágták a nagyra nőtt fasort, mert az újonnan épített lakások kilátását zavarta.

5 Ezt az utat Kalassay Sándor református tiszteletesről, az Otthon első igazgatójáról nevezték el.

A Bethlen Otthon központi területén⁶ az irodaépületet elhagyva következik az Otthon saját temploma, amelyet egy német alapítású egyháztól vettek át, és ahol ma a bentlakók összetételének megfelelően rendszeresek a vasárnapi anglikán istentiszteletek is. A templom mögött utcácskát alkot az az 1970-es, 1980-as évek fordulóján épített telep-rész, ahol az önálló életvitelt választó nyugdíjas házaspárok házai állnak. Az amerikai títustervek szerint és az általános könnyűszerkezetes technikai megoldásokkal épült házak közé sajátos magyar jelleget csempészett az, hogy Kastal László – Kovács Pál igazgató megbízásából – legjobb faragó tudását latba vetve, egy-egy jellegzetes arcú elemmel is feldíszítette a telepet. Az otthon területének kezdetét kijelölő elágazásnál, ahonnan a Kalassay út indul, Kastal László 1984-ben egy a Bethlen Otthont hirdető, feliratos táblát faragott. (3. kép) A 20 lakásos nyugdíjas telep ikerházainak postaládáit tartó állványzatot is ő faragta 1986-ban, és a telep körforgalmú terecskéjére egy három kopjafából álló emlékoszlop-csoportot faragott 1987-ben. 1988-ban egy monumentális méretű székelykaput épített az út fölé, amely mint egy falukapu, mai napig is kijelöli a telepre vivő út bejáratát. (4–5. kép) A kapura Sütő Andrásról származó idézet került: „Önmagát becsüli az a nemzedék, amely tudomásul veszi, hogy az élet nem vele kezdődött.” Lényegében mindkét Kastal László készítette kapu jól láthatóan az iroda közelében, az épület főhomlokzattól balra és jobbra feküdt.

Érdemes megemlíteni, hogy a Bethlen Otthon festői elhelyezkedése a pennsylvaniai hegyek közt, az itt élő magyarok számára a hazai magyarországi és erdélyi hegyvidéki tájat testesíti meg. A ligonieri hegyes-völgyes táj a nógrádi palócok számára a Börzsönyt és a Mátrát, a dél-dunántúliaknak a Mecseket juttatja eszébe, s a folyóvölgyben kanyargó gyorsfolyású hegyi folyó, a Loyalhanna az erdélyi folyók emlékét idézi az onnan származóknak. A hazai táj képzetével otthonossá tett ligonieri tájról nem egyszer részletesen beszéltek az otthon lakói a velük interjút készítő Balogh Balázsnak (lásd Balogh: 2010: 435).

Kastal László a két ligonieri kapu elkészülte után több megrendelést is kapott székelykapu faragására a Ligonierban megforduló református lelkészekről. Kastal a Bethlen Otthonnak készített munkákon kívüli külső megbízásokat is a ligonieri Bethlen Otthonban berendezett, jól felszerelt műhelyében készítette el, és az előre legyártott elemeket a helyszínen szerelte össze.

1989-ben Dömötör Tibor református püspök, az akroni (Ohio) Lorántffy Otthon igazgatója is „elirigyelte” a Bethlen Otthon székelykapuit. A Lorántffy Otthon az USA-ban működő másik magyar református öregotthon, ahol a legutolsó időkig túlnyomó többségben magyarok voltak a lakók és az ott dolgozó személyzet is. Az Akronba megrendelt kapu végül 1993-ban készült el. A megrendelő elképzelésének eredményeként, a kaput a Lorántffy Otthon fő épülettömbjének téglafalú oldala elé állították fel. (6. kép) Ily módon nemcsak szervesen illeszkedik a környezetéhez, de a kapu valós funkcióját sem tudja betölteni, csak díszítő és szimbolikus szerepe van, egyfajta háromdimenziós, plasztikus díszletként és emlékműként szolgál. Az akroni székelykapu beleillik a Lorántffy Otthon kertjébe, belső udvarát és falait díszítő szobrok, plakettek, festmények tükrözti etnikus-nemzeti szimbolika körébe, amelynek egy része az amerikai-magyar sorselmény toposzait is megfogalmazza. Külön tanulmányt érdemelne a Lorántffy Otthont díszítő, minőségi szempontból közel sem nevezhető, gyakran amatőr kezek által készített művek teremtette eklektikus, vizuális környezet elemzése. Jól láthatóan nem az esztétikai minőségre való törekvés, hanem az óhaza iránti nosztalgikus vágyódás megfogalmazása, a magyar

6 A domboldalra épült több épülethől álló területen kívül, amelyet egykor az otthon lakói által művelt szántóföldek vettek körül, az Otthonnak Ligonier városában több más jelentős ingatlan is van.

kultúrát, tájat, népet megidézõ romantikus vizuális toposzok összegyűjtése, a két világháború közötti idõszak közgondolkodását, hangulatát jellemzõ hazafias érzület kifejezése volt a vezérlõ elv a válogatásban.

A Lorántffy Otthon kapuja komoly erkölcsi elismerést hozott Kastal Lászlónak. Ez az egyetlen kapu, amelyen íves, hajlított megoldást alkalmazott/alkalmazhatott, mivel itt nem kellett nagy távolságot áthidalnia. Kastal más helyekre készített kapui utak, bejáratok fölé készültek, amelyek alatt akár teherautóknak, kisbuszoknak is át kell férniük. Ezekben az esetekben, a nagy feszítávolság miatt egyenes gerendákat és derékszögű kötéseket alkalmazott. Az akronit tartja a legmívesebb munkájának Kastal László, amelyre a megbízó kérésére az építés évszáma, és a „Mindent Isten dicsõségére és a magyarság javára” felirat mellett, a Lorántffy-címert is megfaragta. A kapu szimbolikája mindemellett a Dömötör Tibor személye által kavart konfliktusok kicsapódásának tárgya is lett. Kastal László fogalmazása szerint „kaptak hibát benne”. Az elismerés hangjai mellett van, aki azt kérte számon, hogy a napkorong, mint székely szimbólum miért nem került föl a kapura, van aki pedig a Lorántffy címert horthysta-fasiszta szimbólumnak titulálta tudatlanságból, vagy rosszindulatból. Az eset jól példázza, hogy a székelykapu mint emlékéllítés, az alkotó, vagy a megbízó szándékától, programjától függetlenül komplexebb szimbolikus erõterbe kerül. A székelykapuval szemben a közgondolkodás sztereotip elvárásokkal lép fel és meg akarja határozni az ikonográfiai programját.

A következõ megbízás Lorain (Ohio) református templomától, Szűcs Zoltán tiszteletestõl érkezett. Mára az egykori magyar negyed lakossága kiköltözött a környékrõl, amely elszegényedett, „elsumosodott”, lakóik többségében afro-amerikaiak. A lerobbánõ épületeket graffitik éktelenítik mindenütt, amely alól kivételt jelent az itt felállított székelykapu, amit valamiféle módon tiszteletben tartanak a helyben lakók.

2001-ben a Chicago Norridge United Church lelkésze, Tóth Péter református pap rendelt székelykaput Kastal Lászlótól. (7. kép)⁷

Kastal László egymást követõ munkáin jól követhetõ az autodidakta tanulási folyamat, a fafaragó technika és az ornamentika érése, a valós népi motívumkincs fokozatos felfedezése és alkalmazása.

2002-ben felkérték egy chicagói kopjafa készítésére is, amely az I. és II. világháborús magyar katonáknak és az 1956-os forradalomnak állított volna emléket, de a World Trade Center megrázó pusztulása után elhalasztották az emlékműállítást, s az késõbb gránitból készült el.

1996-ban a Kastal család anyagi helyzete annyira konszolidálódott, hogy megvettek Ligonier határában, egy kies, folyó menti településrészen, Darlingtonban egy étterem épületet. Ekkor még 3 évig dolgoztak a Bethlen Otthonban, amely idõ alatt az épületet átépítették és az emeletén maguknak egy lakást, a földszintjén egy éttermet alakítottak ki Darlington Inn néven. (8. kép) Kastal László tervezi, hogy ide, a saját háza mellé is állítson egy kisméretű székelykaput. A kellemes kirándulóhely nyári forgalmára számítva, egy nyári italmérõ pultot szeretne a kapu alatt elhelyezni. A népszerű éttermet maguk működtetik, az ebéd- és vacsora menü magyar és erdélyi ételeket kínál. Az étlapot székelykapu képe díszíti és egy magyar és angol nyelvű leírás is tartalmaz a székelykapu eredetérõl. (9. kép)

Külön elemzést érdemelne, hogy amennyire Kastal László számára a fafaragás, a székelykapu-állítás a származás, a múlt, a hovatartozás, az önazonosságtudat kifejezésére ad lehetõséget, úgy hogyan ad módot Kastalné Erzsike számára a versírás a honvagy

7 Jelenleg az erdélyi származású Truffán Áron a lelkész Norridgeban, míg Tóth Péter Lorainben szolgál.

csillapítására, az élmények feldolgozására, a múlt és az elért életút értékelésére, saját identitásának kifejtésére. Erzsike verseiben nosztalgikusan emlékezik az elhagyott házára és hálával mond köszönetet a megtalált, befogadó otthonnak.⁸ Mindemellett mindkettejüket töretlen életigenlés, kitörő humor jellemez, éttermük sikerének egyik titka az üdítő jókedv, a meleg, családias, gondoskodó légkör.

A Bethlen Otthon kapcsán még egy székelykapuról érdemes megemlékezni, bár az már nem Kastal László kezétől származik. Itt jegyzendő meg, hogy a Bethlen Otthon fontos része Ligonier város társadalmi és kulturális életének. A tőkeerős, jól vezetett, piacérzékeny vállalkozássá alakult egykori egyházi jótékonyági intézmény – amely ma egy virágzó öregotthon, színvonalas bentlakásos egészségügyi ellátással –, rangos munkahelyteremtő tényezőnek számít a településen. A Bethlen Otthon a város felé is meg-megnyitja a kapuját. A magyar vendégművészeket bemutató rendszeres kulturális programjai, nyári piknikjei, a helyi amerikai iskolásoknak szervezett, a magyar kultúrát és szokásokat megismertető programjaikra a városlakókat is várja.⁹ Az utóbbi években rendszeresen megrendezett városnapokon a városka intézményei pavilonokat állítanak fel és gasztronómiai ínyencségekkel kedveskednek a közönségnek. (Az amerikai családok szeretik az utcafesztiválokat és szívesen kísérleteznek az etnikus konyhák ízeivel is.) A Bethlen Otthon személyzete egy szintén erdélyi család a Szép család, valamint a tiszteletes-igazgató Nt. Bertalan Imre feleségének (Újvági Baba) vezetésével rendszeresen nagy sikereket ér el a városnapokon a magyar és erdélyi konyha – amerikai környezetben kuriozitásnak számító –, jellegzetes ízeivel. Mivel Kastal László már nem dolgozik a Bethlen Otthon alkalmazásában, ezért nem vele, hanem egy helyi amerikai alkalmazottal készítették el azt a székelykapu formára faragott ételárusító pultot, amely a *Fort Ligonier Days* városnapok rendezvényén a Bethlen Otthon hívogató díszlete és szimbóluma lett. Ennek (is) köszönhetően, rendszeresen a fesztivál díjazottjai között szerepelnek. (10. kép) A kisméretű székelykapu formájú pavilon terveit egy a Bethlen Otthon folyosóját díszítő fotó alapján – amelyen egy udvarhelyszéki kapu látható – az igazgató-tiszteletes felesége készítette.¹⁰

8 „Kastal, sz. Mátéfy Erzsébet” verseit a Bethlen Otthon évkönyve, a *Bethlen Almanach* rendszeresen közli. Kastalné egyik verse, melynek címe *Szeretlek, Amerika*, így hangzik:

Jöttem fáradtan vérző szívvel,
Vágyaktól fosztva fásult vérrel,
Jöttem lassan, fáradtan, csoszogva,
Ismeretlen úttól végsőkig szorongva.

Te fogadtál millió színeddel.
Anyaként ápoló szerető szíveddel,
Ápoltál, ringattál, biztattál engem,
Utat mutattál elveszett hitembe.

Megmutattad, hogy magam lehetek!
Szabad utat adtál bárhova mehetek.
Nem kell előtted Hazámat titkoljam!
Nem kell terhemet titokba hordjam.

Engedted érezzek, szeressek, vérezzek,
Engedted nemzetem szabadon hirdessem.
Megadtad nekem, hogy Magyar maradjak.
Elzárt vágyaimnak szabad utat adjak.

Megmutattad mi a szabadság!
Élhet szabadon a szétszört magyarság.
Ha szívem Hazámért mindörökre vérez
Hálám érte te veled érez.

Szólhatok szívemből nincsen bilincs többél
Szeretlek érte, s hálás leszek mindörökké.

9 A 2014-ben, a régi irodaépület felső szintjén kialakított, jól felszerelt, gyógypedagógusok és trénerok által működtetett, modern rehabilitációs és edzőtermét nemcsak az otthon aktívabb életet élő idős lakói használják, hanem a városiak is előszeretettel látogatják.

10 A kaput kivitelező John Brown nevét kedves humorral magyarítva, Barna Jánosként írták fel a kapura.

A jelenlegi igazgató, Nt. Bertalan Imre is nagyra becsüli Kastal László tehetségét és reméli, hogy vállalkozik még székelykapu faragásra. Tőle rendel meg egy falukapu szerű új székelykaput, amely az elbontott korábbi igazgatói szolgálati ház helyén 2013-ban kialakított, 24 lakásos, új telep bejáratát díszítené. (Az építkezés kezdetekor Kastal László 1985-ben épített első kapuját elbontották.) Az út fölött átívelő tervezett új kapu is olyan nagyméretű lesz, hogy alatta egy teherautó is átférjen. A kaput a Rákócziak címere fogja díszíteni.

A fentiekből is kitűnik, hogy az Egyesült Államokban, csakúgy, mint a történeti Magyarország határon kívüli területein, így Erdélyben is, a református egyháznak központi, kohézió szerepe van a magyar közösségek szervezésében, önazonosságtudatuk megőrzésében.¹¹ Az Újvilágban a római katolikus egyház – egyetemes jellegéből, nemzetközi karakteréből és centrális hierarchiájából fakadóan – kivált az utóbbi évtizedekben, az aszimilálódó etnikus közösségek amerikanizálódó homogenizálását inkább szorgalmazza, mintsem akadályozza. A mintegy száz éve az első generációs magyar kivándorlók összekuporgatott dollárjaiból és két kezük munkájával előbb épültek meg katedrálisméretű templomaik, mint saját tulajdonú lakóházaik. A magyar római katolikus templomok, magyar szenteket ábrázoló üvegablakai és oltárjai előtt egyre ritkábban lehet már magyarok papot találni. A magyar atyák szerepét az amerikaiak mellett német, lengyel, spanyol, mexikói, olasz és egyéb latin, sőt indiai stb. papok veszik át, akiktől sok esetben idegen a magyar kultúra, s nem tartják feladatuknak a közösségszervezést sem. (A kihelyezett papok, vagy a püspökség hozzáállása – ha az egyes konkrét eseteket nézzük – a megértő, empatikus támogatás, az élni hagyás, a neutrális indifferencia, a helytelenítés, a gyülekezettel való feszült viszony, sőt a magyarellenesség megannyi változata között mozog.)

A kivándorló református magyarok első nemzedéke is hamar felépítette a templomait, s megalapította az önálló Magyar Református Egyház szervezetét. Az egyházszerkezeti tradíciók miatt a lelkészek túlnyomó részben a mai napig magyar származásúak. Nem véletlen, hogy az Egyesült Államokban is, csakúgy, mint Erdélyben, „magyar vallásnak” hívják a református vallást, s a „református” és „magyar” szavakat voltaképpen egymás szinonimájaként értik a református közösségekben (Komjáthy 1984: 264). S bár a református közösségeket ugyanazon gazdasági, szociális hatások és mobilizációs hullámok érik, mint katolikus társaikat, de a református gyülekezetek aktívabban befolyásolhatják saját sorsukat, dönthetnek közös dolgaik felől. Ez az oka annak, hogy sokszor elnéptelenedő, „Isten háta mögötti” vidékeken még akkor is működik a református templom, ha már csak néhány idős egyháztag alkot egy gyülekezetet. A református egyház segítségével helyezkedik el még ma is sok magyar kivándorló Amerikában, így karolta fel Kastal Lászlót és családját is a Bethlen Otthon. Ezért a református egyház a fő megrendelője a magyar önazonosságtudat szimbolikus megfogalmazását jelentő székelykapuknak is.

SZAKIRODALOM

BALASSA M. Iván

2011 *A székelykapu*. Terc Kiadó, Budapest.

BALOGH Balázs

2007 Vázlat a Nyugat-Pennsylvania-i magyar közösségek társadalmáról. *Ethno-lore*. 89–111.

11 Bővebben kifejtve lásd: Balogh 2007: 101–102.

2010 Az amerikai magyarok óhazaképe. In: Bali János – Báti Anikó – Kiss Réka (szerk.): *Inde aurum – inde vinum – inde salutem*. ELTE BTK Tárgyi Néprajzi Tanszék – MTA Néprajzi Kutatóintézet, Budapest, 429–437.

BÉKY Zoltán

1970 *Az amerikai Magyar Református Egyesület történetének főbb eseményei*. Bethlen Freedom Press, Ligonier.

KOMJÁTHY Aladár

1984 *A kitántorgott egyház*. A református zsinati iroda sajtóosztálya, Budapest.

1977 Közlemény. In: *ITT-OTT Kalendárium* 10. (3) 45.

POZSONY Ferenc

2009 Székelykapuk szimbolikus mezőnyben. In: Vargyas Gábor (szerk.): *Átjárók. A magyar néprajztól az európai etnológiáig és a kulturális antropológiáig*. (Studia Ethnologica Hungarica, XI.) L'Harmattan Kiadó, Budapest, 267–301.

UN CIOPLITOR ÎN LEMN AL PORȚILOR SECUIEȘTI DIN PENNSYLVANIA

Autorii studiului au vizitat numeroase comunități, congregații, instituții maghiare din Statele Unite, au efectuat cercetări etnografice pe coasta de est și în Midwest. Au observat în mai multe rânduri apariția porții secuiești ca simbol etnic. În Statele Unite biserica reformată are un rol esențial în păstrarea identității maghiare, astfel că nu e de mirare că este instituția care comandă cele mai multe porți, ca simbol al identității maghiare. Studiul de caz atrage atenția asupra activității unui cipolitor în lemn originar din Secuime, care a imigrat în anii 1980 și care a început ridicarea acestor porți secuiești la inițiativa căminului de bătrâni reformat din Ligonier, apoi a onorat comenzi venite tot din partea bisericii reformate. Ridicarea porții secuiești pentru acest meșter oferă posibilitatea de a-și exprima cursul vieții, originea și identitatea individuală, totodată poarta secuiească ca act comemorativ acționează într-un context simbolic mai complex, conform intenției celui care a realizat-o sau a celui care a comandat-o, ba chiar și independent de acestea.

MAKING SZEKLER GATES IN PENNSYLVANIA

The authors of the paper have spent several years in the US, where they visited many Hungarian-American communities, organizations and institutions of the East coast and Midwest and conducted ethnographic fieldwork. There they saw examples of the so-called Szekler gate. The Szekler gate has increasingly been becoming an ethnic and national symbol not just among Hungarians living in the historic territory of one-time Hungary, but also among émigré and diaspora Hungarian communities in other parts of the world. The paper analyzes the case of a Szekler immigrant, who moved to the States from Romania in the 1980s and began to construct gates commissioned by the Hungarian Reformed Presbyterian church. The symbolization of the representational space was an important motivation for the commissioners, while the special opportunity of erecting Szekler gates, offered the craftsman means to express his own ethnic identity and memories of his homeland. Furthermore the Szekler gate on public display as a mean of memorialization, places the object into a more complex symbolic context.



KÉPEK



1. Kastal László és felesége, Mátéfi Erzsébet 2014-ben
(A szerzők felvétele)



2. A faragó Kastal László az 1980-as években
(Kastal László tulajdonában lévő fotó)



3. A Bethlen Otthon bejáratát jelölő tábla az 1980-as években, Kalassay Drive, Ligonier, Pennsylvania (Kastal László tulajdonában lévő fotó)



4. A ligonieri nagy székykapu felállítása 1988-ban (Kastal László tulajdonában lévő fotó)



5. A ligonieri nagy székykapu 2007-ben (A szerzők felvétele)



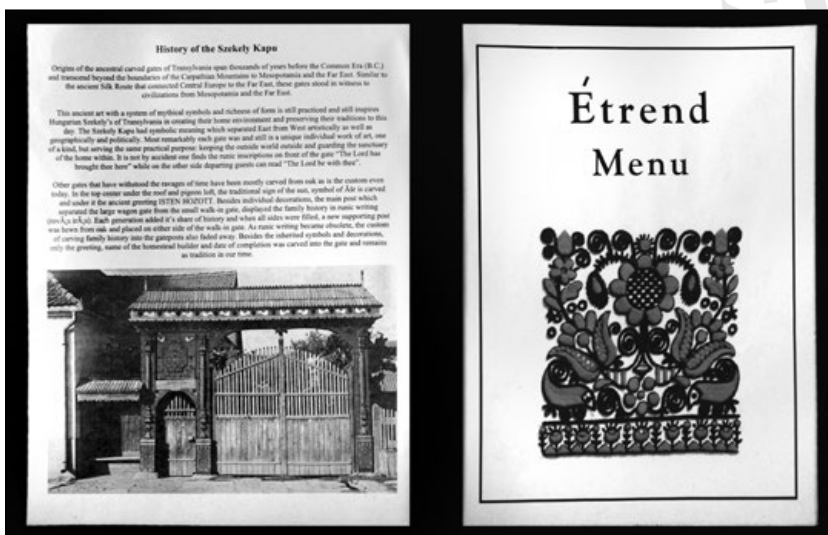
6. A Lorántffy Otthon székelykapuja 2008-ban,
Akron, Ohio (A szerzők felvétele)



7. Székelykapu avatása Norridge-ban (Chicago, Illinois) 2001-ben
(Kastal László tulajdonában lévő fotó)



8. A Kastal család étterme és háza, a Darlington Inn 2014-ben
(A szerzők felvétele)



9. A Darlington Inn étterem étlapja 2014-ben
(A szerzők felvétele)



Photo by Rita Glesey
Ann Donovan; Judy Holden; Timea Szep, coordinator of the Bethlen Communities' food booth; Peter Szep, and Micky Mattern were among the employees and volunteers who staffed the booth over the Fort Ligonier Days Festival. It placed first in the Best Food Booth Presentation category in the FLD food booth contest. The arch represents the Transylvanian gate, which is the Hungarian symbol around the world. It was designed by Timea Szep, handcrafted by John Brown and hand-painted by Baba Ujvagi.

10. A Ligonier Echo tudósítása (2012. november 8.) a Bethlen Otthon csapatának győzelméről a Fort Ligonier Napok rendezvényén